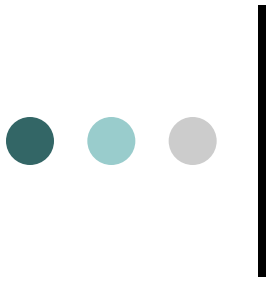


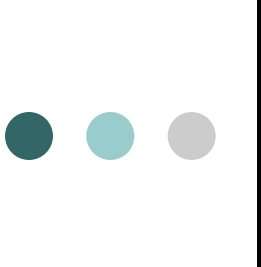
# Demokrātiskās valdīšanas sistēmas

1. Parlamentārās valdīšanas sistēmas
2. Prezidentārās valdīšanas sistēmas
3. Jauktās valdīšanas sistēmas
  - a) Pusprezidentārā sistēma
  - b) Šveices sistēma



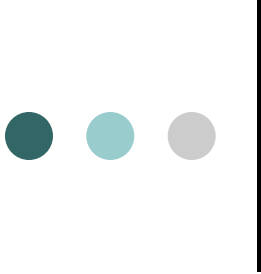


**Valdīšanas sistēma =**  
konstitucionālā kārtība valstī



Jēdzienu „valdīšanas sistēma”  
mēdz precizēt arī balstoties uz  
attiecībām starp likumdošanas  
varu un izpildvaru. Turklāt tiek  
uzsvērts, ka šīs attiecības jeb  
mijiedarbība (starp izpildvaru un  
likumdošanas varu) balstās ne  
tikai konstitucionālajās normās,  
bet arī konstitucionālajā praksē.

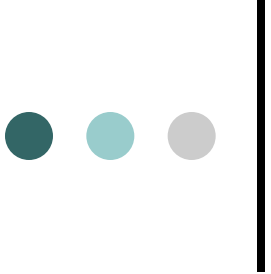
- ● ● | ***Parlamentārās valdīšanas sistēmas.*** Parlamentam ir tiesības gan ievēlēt, gan atlaist valdību. Valsts galvai (prezidentam vai monarham) nav autonomu tiesību iejaukties valdības veidošanā, kā arī viņš nevar atlaist parlamentu.




***Prezidentārās valdīšanas sistēmas.*** Prezidents, kas ir ne tikai valsts, bet arī valdības vadītājs, tiek ievēlēts tiešās visas tautas vēlēšanās. Viņš izraugās kabineta locekļus. Parlaments nevar izteikt neuzticību valdībai, kā arī izpildvara nevar atlaist parlamentu;

## *ASV prezidenta ievēlēšanas procedūra*

Kad amerikāņi dodas pie urnām, lai balsotu par prezidentu, daudzi domā, ka viņi piedalās tiešās valsts galvas vēlēšanās. Taču tā nav, jo pastāv ***elektoru kolēģija***, kuru paši amerikāņi mēdz dēvēt par “konstitucionālu 18.gs. anahronismu”. Tātad varētu teikt, ka prezidenta vēlēšanas ASV ir “divpakāpju”.



Par *elektoru kolēģiju* sauc elektoru grupu (538), ko izvirza politiskie aktīvistu un partijas biedri katrā štatā. Šie elektori tiekas štatu galvaspilsētās, lai tur nodotu savu balsi par prezidentu un viceprezidentu.



Vēlēšanu iznākums kļūst skaidrs jau dažas stundas pēc iecirkņu slēgšanas, kad saskaitītas balsis lielākajos ASV štatos, kad viens no kandidātiem saņēmis vismaz 270 elektoru balsu. Nekādas nejaušības parasti nenotiek, jo elektori ir solījuši uzticību vienam vai otram kandidātam.





Kalifornija – 54;

Ņujorka -33; Teksasa – 32;

Florida – 25; Pensivānija – 23;

Ilinoisa – 22; Ohaio – 21;

Mičigāna – 18; Ņūdžersija – 15;

Ziemeļkarolīna – 14;

Džordžija – 13; ... Aļaska – 3.

# **Parlamentārās un prezidentārās valdīšanas sistēmas salīdzinoša analīze**

|

**Prezidentārajā** sistēmā visa izpildvara sakoncentrēta prezidenta rokās - viņš vienlaicīgi ir gan valsts galva, gan valdības vadītājs (premiers).

**Parlamentārajā** sistēmā šīs funkcijas ir nodalītas – starp valsts galvu (prezidentu vai monarhu) un premjeru.

## II

**Prezidentārajā** sistēmā valdību, vismaz formāli, veido viens pats prezidents. Ministru vietā ir prezidentam tieši pakļauti sekretāri. Sekretāriem nav lemšanas tiesību valdības sēdēs un tie nenes juridisku atbildību par to, ko viņi dara.

**Parlamentārajā** sistēmā izpildvaras (valdības) kompetence ir sadalīta starp premjeru un atsevišķiem ministriem. Ministriem ir lemšanas tiesības valdības sēdēs un tie nes juridisku atbildību par to, ko dara.

### III

**Prezidentārajā** sistēmā deputāti nevar atrasties valdībā.

**Parlamentārajā** sistēmā šos amatus var pat apvienot. Parasti tomēr ministri uz pienākumu pildīšanas laiku noliek deputātu mandātus.

## IV

**Prezidentārajā** sistēmā prezidents ir atbildīgs tikai konstitūcijas priekšā.

Parlaments nevar viņam izteikt neuzticību, bet impīčmenta iespēja ir samērā niecīga.

**Parlamentārajā** sistēmā premjeram („tīrajās” parlamentārajās sistēmās arī prezidentam) nesaskaņu gadījumos var izteikt neuzticību.



V

**Prezidentārajā sistēmā** prezidents ne pie kādiem nosacījumiem nevar atlaist parlamentu.

**Parlamentārajā sistēmā** pie zināmiem nosacījumiem (piem., izmantojot referendumu), prezidents to var.

# VI

**Prezidentārajā sistēmā** partiju disciplīna darbojas tikai līdz deputātu ievēlēšanai parlamentā.

**Parlamentārajā sistēmā** darbojas stingra partiju disciplīna – ja vairākums ir izlēmis, tad tam ir likuma spēks.

## VII

**Prezidentārajā** sistēmā ir vērojama vismaz relatīva likumdošanas un izpildvaras neatkarība.

**Parlamentārajā** sistēmā šādas neatkarības nav. Šo sistēmu var nosaukt par „diktatūru” uz laiku, jo vienā pusē ir parlamenta mazākums (opozīcija), bet otrā – parlamenta vairākums, valdība un dažreiz arī valsts galva.



# ***Pusprezidentārā (jauktā) sistēma***

Kas to ļauj atšķirt no abām  
iepriekšējām?

- 1) Tauta ievēl prezidentu.
- 2) Šai sistēmā ir valdība  
šī vārda parlamentārā nozīmē  
(premjers un ministri).



**Metjū Šugarts un Džons  
Kerijš pusprezidentārās  
valdīšanas sistēmas iedala:**

*1) Prezidentāri - parlamentārās  
sistēmas;*

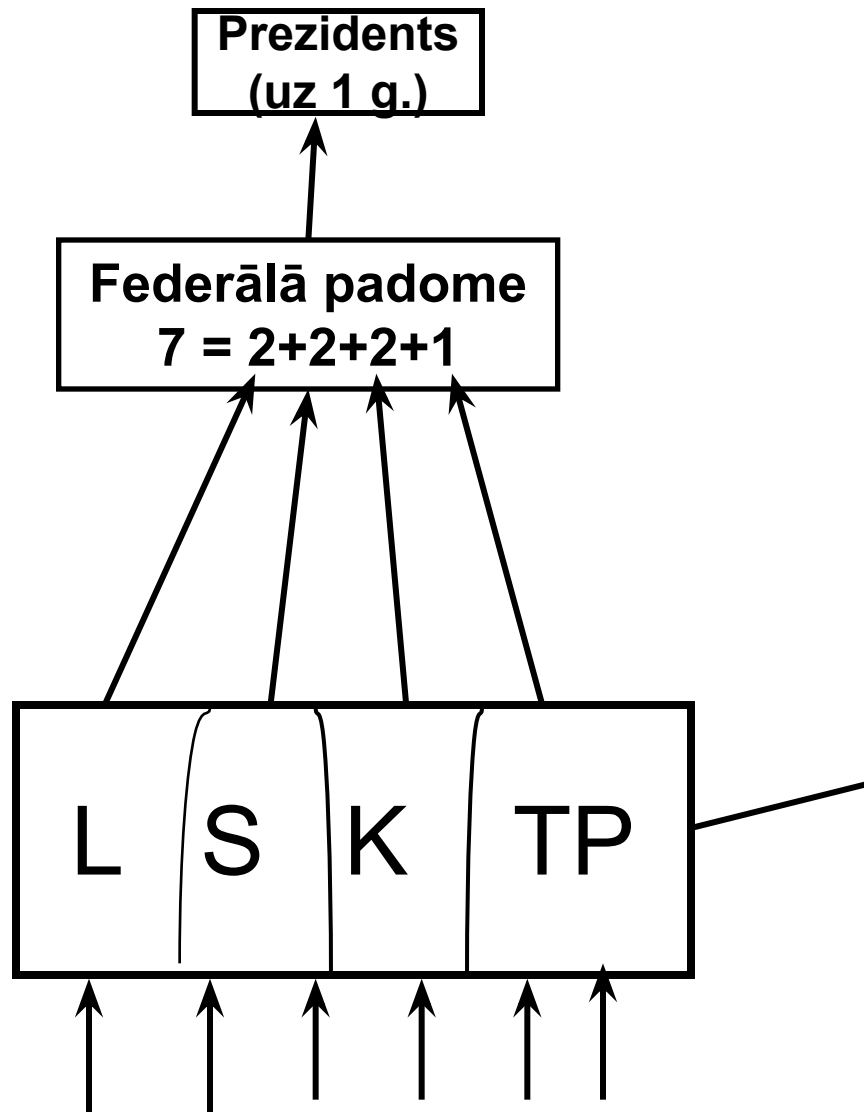
*2) Parlamentāri - prezidentārās  
valdīšanas sistēmas.*

1. Prezidentāri - parlamentārās valdīšanas sistēmas. Šīm sistēmām raksturīga dubulta („divgalvaina”) izpildvara, kuru veido tautas tieši ievēlēts valsts prezidents un prezidenta nominēts un parlamentā ievēlēts premjers. Prezidentam ir tiesības atlaist premjeru, atsevišķus ministrus, kā arī visu kabinetu pret parlamenta vairākuma gribu. Arī parlamentam ir tiesības izteikt neuzticību ministru kabinetam, taču prezidentam pret šo soli ir veto tiesības. *Piemēram, Krievija.*

2. Parlamentāri - prezidentārās valdīšanas sistēmas. Arī šādām sistēmām ir raksturīga dubulta izpildvaras struktūra. Atšķirībā no prezidentāri - parlamentārām sistēmām, prezidentam nav tiesību atlaist valdību vai valdības vadītāju pretēji parlamenta vairākuma gribai. *Piemēram, Francija.*



Šveice






# Latvija

## ***Latvijā piedāvātās reformas***


Piedāvātajām reformām ir *plaša amplitūda* – no grozījumiem parlamentārās sistēmas ietvaros līdz faktiski jaunai valdīšanas sistēmai pusprezidentāras vai prezidentāras konstitūcijas izskatā.





Visskaļāk izskanēja un visvairāk tika komentēta profesora **J.Bojāra** un viņa kolēģu jaunā gadu simteņa sākumā izstrādātais Satversmes reformu projekts (biežāk saukts par *Bojāra konstitūciju*).

Piedāvātie grozījumi, kas realitātē nozīmētu pāreju no parlamentāras valdīšanas sistēmas uz pusprezidentāro, sašķēla Latvijas juristu, politologu un politiķu saimi divās nometnēs. Vieni, lai arī viņu vidū valda uzskatu plurālisms, iestājās par radikālas konstitucionālās reformas nepieciešamību, otri – pret.




**Visdetalizētāk izstrādātie funkcionējošās Satversmes „uzlabojumi” (būtiski nemainot tās parlamentāro ievirzi) atrodami Konstitucionālo tiesību komisijas (priekšsēdētājs E.Levits) 2011.gada vidū piedāvātajā pētījumā.**

Pētījuma autori **konstatē, ka:**  
„Valsts prezidenta kā valsts  
konstitucionālā orgāna  
potenciāls Latvijas  
parlamentārās demokrātijas  
iekārtā **nav pilnībā izmantots.**  
Tādēļ Valsts prezidenta  
kompetence dažos aspektos ir  
jāprecizē vai jāpaplašina.”




Citas “versijas”

Konstitūcijas reformēšana, ar mērķi paplašināt Valsts prezidenta pilnvaru apjomu, šķiet, bija viena no jaunizveidotās **Zatlera reformu partijas (ZRP)** centrālajām, ja ne pati nozīmīgākā piedāvātā reforma: „Grozīsim Satversmi, lai dotu tautai tiesības ievēlēt Valsts prezidentu ar paplašinātām pilnvarām.”



Ar paziņojumiem par  
nepieciešamību grozīt  
Satversmi pēdējā laikā klajā  
nākuši arī autoritatīvi Latvijas  
juristi. Piemēram, advokāts **A.  
Grūtups, V.Birkavs,  
A.Borovkovs.**



**Pētījumi** liecina, ka sabiedrības vairākumam ir pozitīva attieksme pret vispārējās vēlēšanās ievēlētu, ar plašākām pilnvarām apveltītu prezidentu. Tā 2011.g. janvārī veiktā SKDS aptaujā **86%** respondentu uzskatīja, ka Valsts prezidentu ir jāievēl tautai, nevis Saeimas deputātiem (7%).



Kā apgalvo SKDS direktors **A.Kaktiņš**, tad jau kopš 1999.gada janvāra ik gadu SKDS aptaujās Latvijas iedzīvotājiem tiek uzdots jautājums par to, vai prezidents ir jāievēl tautai vai Saeimas deputātiem. Visus šos gadus aptuveni **80%** iedzīvotāju ir atbildējuši, ka viņi vēlas tautas vēlētu prezidentu. Pēdējā aptaujā šis rādītājs esot sasniedzis vēsturiski visaugstāko rādītāju.



Līdzīgi dati iegūti **arī citās  
aptaujās.**